

ضرورت ثبت نام دامنه اینترنتی از منظر قوانین ایران و فرانسه با نگاهی به نظرات استاد جعفری لنگرودی در رابطه با اموال

نسترن ارزانیان^۱

زهرا ایزدی^۲

چکیده:

پیشرفت‌های روزافزون محیط اینترنت سبب پیدایش موضوعات بدیع در ارتباط با حقوق IT شده است؛ که ایجاد نام دامنه‌های اینترنتی از جمله آن می‌باشد. نام دامنه‌های اینترنتی ابعاد حقوقی گسترده‌ای دارند که نیازمند حمایت مقنن و پشتوانه قانونی است. درخور توجه است که اساساً نام‌های دامنه از مصادیق برجسته اموال کنونی و مورد حمایت اکید قوانین ایران قرار خواهد گرفت. شایسته بیان است که در قانون تجارت الکترونیک جمهوری اسلامی ایران به نام دامنه‌ها اشاره مختصری شده است. لکن تاکنون در زمینه‌ی تبیین حقوق دارندگان نام‌های دامنه و ثبت آن، خلأ قانونی وجود دارد که نیازمند اصلاح قانون نامبرده یا تدوین قانون مناسب و جامعی است. از این رو پژوهش حاضر با نگاهی تطبیقی به حقوق فرانسه به بررسی ضرورت ثبت نام‌های دامنه اینترنتی پرداخته است. پژوهش پیش رو در مبحث ادبیات حقوقی اموال و اقسام آن رویکردی به نظرات استاد حقوق، استاد جعفری لنگرودی داشته و از این روی به غنای بحث افزوده شده است.

کلیدواژه: نام دامنه اینترنتی، قانون تجارت الکترونیک، اموال، استاد جعفری لنگرودی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱ کارشناس ارشد حقوق حمل و نقل دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری تهران.

arzanian72@gmail.com.

۲ دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق خانواده دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری تهران.

zahraa.izadii@gmail.com.

مقدمه

استفاده از محیط اینترنتی روز به روز در حال افزایش است و کاربران آن جهت توسعه ارتباطات از آن بهره می‌جویند. نام دامنه‌های اینترنتی از جمله مسائل جدید در عصر دیجیتال هستند که نشانی اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی در فضای اینترنت محسوب می‌شوند. مع‌ذلک کاربران اینترنت می‌توانند از طریق آن به وبسایت یا سرور آن شخص حقوقی دسترسی یابند. کاربرد نام دامنه‌های مربوط به سایت‌های آموزشی، فرهنگی، هنری و دولتی نشانگر این امر می‌باشند که صرفاً استفاده تجاری از آن نمی‌شود و از این منظر قابل تفکیک از علائم تجاری می‌باشند. ناگفته نماند که نام دامنه‌های اینترنتی می‌توانند نشان دهنده و معرف علامت تجاری خاصی در فضای مجازی نیز باشند.

کشورهای مختلف با توجه به گسترش استفاده از این فضا در جهت قانونمند کردن و سامان بخشیدن به آن برآمده‌اند. جمهوری اسلامی ایران نیز در سال ۱۳۸۲ اقدام به تصویب قانون تجارت الکترونیک کرده است که در بسیاری از زمینه‌ها ساکت است و متأسفانه برای پوشش حقوقی مسائل مربوط به نام دامنه‌های اینترنتی کافی به نظر نمی‌رسد؛ از این رو جایگاه قوانین جمهوری اسلامی ایران در ارتباط با مسائل مربوط به نام دامنه‌های اینترنتی و بررسی تطبیقی آن با کشوری که از نظر حقوق مدنی ارتباط نزدیکی با حقوق ایران دارد موجب می‌شود که نقص‌ها یا گاهی هم نقاط قوت و مثبت قوانین داخلی شناسایی شوند و مسیر جهت از بین بردن کاستی‌ها و خلأها هموار شود. از این رو پژوهش پیش رو در جست‌وجوی یافتن پاسخ این سؤال است که قوانین داخلی در ارتباط با ثبت نام دامنه‌های اینترنتی چه رویکردی دارند؟ و آیا اساساً ثبت آن ضرورت دارد یا خیر؟ به نظر می‌رسد در این زمینه قانون ساکت باشد و نیاز جدی به تصویب قانونی جامع و متناسب با پیشرفت‌های تکنولوژی احساس می‌شود. لذا این مقاله که به روش کتابخانه‌ای و شیوه‌ی تحلیلی توصیفی انجام شده در ابتدا به مبانی نظری نام دامنه‌های اینترنتی پرداخته؛ سپس انواع و ماهیت آن را بیان کرده است و در نهایت با بررسی تطبیقی حقوق کشور ایران و فرانسه در زمینه‌ی وضعیت ثبت نام دامنه‌های اینترنتی مطالب به پایان می‌رسد.

در ضمن، نوشتار حاضر با تکیه بر آموزه‌های حقوقی و گاهی فنی انجام گرفته است. چرا که در زمینه ثبت و اداره نام دامنه‌های اینترنتی پژوهشی صورت نگرفته است و تمامی مقالات کار شده تنها به تبیین ماهیت حقوقی آن و رابطه‌اش با علائم تجاری و چالش‌های حقوقی در صورت نقض حقوق علائم تجاری اکتفا کرده‌اند.

۱- مبانی نظری نام دامنه اینترنتی

اینترنت شبکه جهانی از رایانه‌های میزبان است که توسط نشانی پروتکل‌های TCP / IP^۱ (پروتکل اینترنت / پروتکل کنترل انتقال) به یکدیگر متصل می‌شوند. ابتدا اینترنت پروژه تحقیقاتی بود که توسط آژانس

۱. Transmission Control Protocol/Internet Protocol.

پیشرفته پروژه‌های تحقیقاتی ایالات متحده آمریکا (APRA)^۱ در سال ۱۹۶۹ میلادی برای اهداف علمی و دولتی انجام شد.^۲ در سال ۱۹۹۹ به دلیل انتخابات آمریکا و جلوگیری از سوءاستفاده احزاب جعلی و اعتراض نامزدها، طرح داوری و ثبت نام‌های دامنه توسط ایکان به وجود آمد.^۳

پروتکل به معنی نشانی الکترونیکی منحصر به فرد برای هر رایانه است. پروتکل‌های اینترنتی شامل اعداد نسبتاً ردیفی متعدد و پیچیده است که نشانگر هویت سیستم رایانه مختص به خود در اینترنت و فضای مجازی است.^۴ در واقع پروتکل‌های اینترنتی آدرس اختصاصی رایانه‌ها به شمار می‌آیند. لذا به خاطر سپردن این اعداد برای کاربران اینترنتی کار دشواری به نظر می‌رسد. به همین دلیل سیستمی تحت عنوان سیستم نام دامنه^۵ به وجود آمد تا نشانی‌های عددی را به نشانی‌های متنی و حروف خوانا تبدیل کند.^۶ به عبارتی منظور از نام دامنه همان نشانی‌های اینترنتی وبگاه‌ها است که کاملاً اختصاصی و منحصر به فرد است. در نتیجه وقتی کاربران نشانی‌های متنی خود را در مرورگر وارد می‌کنند، سیستم نام دامنه این نشانی‌ها را به نشانی‌های عددی تبدیل و تمامی اطلاعات تبدیل شده را در پایگاه داده‌های توزیع شده ذخیره می‌کند تا سرعت درخواست‌های داده‌های آینده را افزایش دهد.

چنانچه سیستم عامل، آدرس IP را شناسایی نکند، درخواستی را به سرور نام گیرنده ارسال تا وی اطلاعات داده شده را تصحیح کند. این پروسه طولانی و چند مرحله‌ای، لحظه‌ای است و ظرف چند ثانیه به اتمام می‌رسد. لازم به ذکر است که نام‌های دامنه‌ای که به راحتی قابل یادآوری هستند، اشخاص بیشتری به آن مراجعه می‌کنند. نام‌های دامنه ممکن است از چند بخش تشکیل شده باشند. بعضی از نام‌های دامنه کوتاه و بعضی طولانی هستند. رایانه یک ماشینی است که اجازه می‌دهد تا پردازش اطلاعات را به صورت باینری یا دودویی انجام دهند. نظیر مکانیزم برای ارسال یک نامه فیزیکی به یک آدرس فیزیکی و برای ارسال اطلاعات از یک رایانه به رایانه دیگر باید آدرس منحصر به فرد داشته باشد.^۷

۱. United States Advanced Research Project Agency

۲. حبیب‌زاده، طاهر، حقوق فناوری اطلاعات: مقدمه‌ای بر حقوق تجارت الکترونیک (مطالعه تطبیقی)، ج ۱، چاپ ۱، تهران، مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۰، ص ۳۸.

۳. Travis, Hannibal, Of Blogs, Ebooks, And Broadband: Access To Digital Media As A First Amendment Right, 2006, p. 1532.

۴ صادقی، حسین، نام‌های دامنه و مسئولیت مدنی ناشی از نقض علامت تجاری، فصلنامه دیدگاه‌های حقوقی دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری تهران، ش ۴۱، ۱۳۸۶، ص ۱۲.

۵. Domin Name System

۶ پورخصالیان، عباس، وضعیت حقوقی نام دامنه‌های اینترنتی در ایران و جهان، گزارش دفتر مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ش مسلسل ۱۱۰۸۷، ۱۳۹۰، ص ۴.

۷. Dunn, Adam, The Relationship Between Domain Names And Trademark Law, Central European University, 2014, P. 8.

نام‌های دامنه بر روی دامنه‌ها قرار می‌گیرند. لذا دامنه‌های مختلفی وجود دارند که نام دامنه در آن تشکیل می‌شوند. مضاف بر این موارد در هر دامنه، نام‌های دامنه مشابه نمی‌توانند به ثبت برسند. لکن همان نام دامنه می‌تواند در دامنه دیگری به ثبت برسد؛ بنابراین هر نام دامنه در دامنه خود منحصر به فرد است. درخور توجه است که تقسیم‌بندی مراتب دامنه‌ها بدین نحو است: دامنه سطح بالا یا دامنه سطح اول^۱، ۲. دامنه سطح دوم^۲، ۳. دامنه سطح سوم^۳

۲- انواع نام دامنه‌های اینترنتی

به قسمت پایانی نام دامنه، دامنه سطح بالا یا سطح اول می‌گویند. دامنه‌های سطح بالا در تمام نام‌های دامنه به وضوح قابل‌رؤیت هستند. در این نشانی الکترونیکی، تنها یک دامنه به کار رفته است. به همین جهت این دامنه به دامنه سطح اول مشهور است که از دو قسم دامنه سطح بالای کشوری^۴ و دامنه سطح بالای عمومی^۵ تشکیل شده است.

دامنه سطح بالای عمومی از دهه ۸۰ میلادی توسط ایکن به وجود آمد. در ابتدا سه پسوند com,org,net در کنار دامنه‌های کشوری ایجاد شدند. هیچ‌کدام از این دامنه‌های سطح بالای عمومی دارای دسته‌بندی و قوانین و مقررات خاصی نبودند. به همین دلیل راه برای سوءاستفاده اشخاص سودجو و مجرمان هموار بود. لذا در پایان سال ۱۹۹۸ سازمان غیرانتفاعی و جهانی ایکن متولی کل مسائل دامنه و آدرس‌های اینترنتی شد^۶ و در اولین اقدام خود آیین‌نامه‌ای تحت عنوان سیاست‌نامه متحدالشکل حل‌وفصل اختلاف ناشی از نام‌های دامنه^۷ را در سال ۱۹۹۹ با همکاری سازمان جهانی مالکیت فکری تدوین و تنظیم کرد. در حال حاضر دامنه‌های زیر در لیست دامنه‌های سطح بالای عمومی ایکن به ثبت رسیده است.^۸ ایکن سازمانی غیرانتفاعی و متفاوت از هر سازمان دولتی و غیردولتی در خارج از کالیفرنیا است که ثبت و نظارت بر تمام امور مربوط به نام‌های دامنه را بر اساس قراردادی با وزارت بازرگانی ایالات متحده آمریکا در سال ۱۹۹۹ بر عهده دارد. ایکن بازار ثبت‌نام‌های دامنه را راه‌اندازی کرده و امروزه تقریباً اکثر ثبت‌کنندگان معتبر هستند؛ به این معنا که این مؤسسات بر اساس سیاست ایکن ایجاد و مطابق با تعلیمات ایکن اداره می‌شوند^۹ البته در سال‌های اخیر وظایف این سازمان کاهش یافته است.

۱. Top Level Domein

۲. Second Level Domein

۳. Third Level Domein

۴. Generic top-level domains(gTLD)

۵. Country code top-level domains(ccTLD)

۶. شهشهانی، سیاوش، مسائل حقوقی نام‌های دامنه، مجموعه مقالات همایش بررسی جنبه‌های حقوقی فناوری اطلاعات، ۱۳۸۴، ص ۲۸۰

۷. برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به: drhabibzadeh. com سیاست‌نامه متحدالشکل حل‌وفصل اختلاف ناشی از نام‌های دامنه ۱۹۹۹

۸. حبیب‌زاده، مدیریت جامع نام‌های دامنه اینترنتی، ص ۲، قابل دسترس در www.drhabibzadeh.com، آخرین بازدید: ۱۵ فروردین

۱۳۹۸

۹. Murphy, Tim, Roberts, Simon, Flessa, Tatiana, Understanding Property Law, London, Sweet & Maxwell, 2016, p13.

شایان توجه است که هر کدام از این دامنه‌ها برای اهداف خاصی به وجود آمدند. دامنه‌ها برای کاربران و متقاضیان سراسر دنیا قابل ثبت هستند. به عبارتی بهتر، این پسوندها جهان‌شمول بوده و به مرزهای جغرافیایی محدود نیستند. ثبت‌نام در برخی از این دامنه‌ها آزاد و بدون محدودیت است و در برخی از آن‌ها محدودیت وجود دارد. به‌طورمثال دامنه cat برای جامعه و زبان کاتالان محسوب می‌شود. لذا دولت‌ها نمی‌توانند متقاضیان ثبت در این دامنه‌ها باشند، مگر آنکه پسوند جغرافیایی کشور خود را نیز لحاظ نمایند نظیر نشانی الکترونیکی www.ujsas.com.

دامنه سطح بالای کد کشوری، پسوندی است متناسب با محدوده جغرافیایی است و دربرگیرنده کدهای کشورها می‌باشد. افزون بر آن دامنه نامبرده تنها از دو حرف تشکیل می‌شود؛ مانند ایران ir انگلستان uk برای استفاده و ثبت دامنه‌های سطح بالا یا اول کشوری، شرایط و ضوابطی ویژه وجود دارد. به‌طور مثال این نوع از دامنه‌ها محدود به قلمرو و مرز جغرافیایی و تنها شهروندان کشور مربوطه می‌توانند در این پسوندها نام دامنه دلخواه خود را در آن ثبت کنند.^۱ دامنه سطح بالای کد کشوری دامنه سطح عالی ملی یا جغرافیایی نیز شهرت دارد، همانند نشانی الکترونیکی www.ujsas.ir.

پس از بررسی نام دامنه سطح اول و اقسام آن، دامنه سطح دوم از دو قسمت و ترکیب تشکیل شده است. لذا بخشی به دامنه سطح اول متصل و دامنه سطح دوم ساخته می‌شود. این دامنه نشانگر ماهیت سازمان‌هایی است که نام دامنه خود را در این دامنه ثبت می‌کنند. این قسم از دامنه‌ها به پسوند دوم یا آدرس سطح دوم جذر نیز مشهور هستند. دامنه سطح دوم ترکیبی منحصر به فرد از اعداد، حروف، علامت و اسامی تجاری است. به‌طورمثال نشانی الکترونیکی www.ujsas.ac.ir دامنه سطح دوم ترکیبی از ac.ir می‌باشد.

دامنه سطح سوم، ترکیبی از نام دامنه ثبت‌شده ذیل دامنه سطح دوم است. این دسته از دامین‌ها را زیر دامنه یا آدرس سطح سوم نیز می‌نامند. به‌طورمثال در نشانی الکترونیکی www.ujsas.ac.ir که مربوط به دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری می‌باشد ac.ir دامنه سطح دوم گفته می‌شود و ترکیبی از دامنه سطح اول ir که نشانگر کد کشوری ایران است و ac که برای جامعه آموزشی و تحصیلی به کار رفته می‌شود. با اضافه شدن ujssas به دامنه سطح دوم ac.ir دامنه سطح سوم یا زیر دامنه به وجود می‌آید.

۳- ماهیت‌شناسی نام‌های دامنه اینترنتی

نخستین لیستی که از اموال مجازی چون نام دامنه منتشر شد توسط انجمن بازیگران سینما^۲ (sag) بود.^۳ به دلیل نانوشته بودن قوانین آکادمیک، ناهمگونی‌های زیادی در ماهیت و طبقه‌بندی نام دامنه و

۱. ساورایی، پرویز، فاطمه پورمسجدیان، تبیین ماهیت حقوقی و اختلافات نام دامنه‌های اینترنتی، دانشنامه حقوق و سیاست، ش ۲۲،

۲. Screen Actors Guide

۳. Nelmark. D, Virtual Property: The Challenges Of Regulating Intangible, Exclusionary Property Interests Such As Domain Names, Northwestern Journal Of Technology And Intellectual Property, Volume 3, Article 1, 2004, Pp405-408.

تصمیمات متعارض دادگاه‌ها به چشم می‌خورد. ماهیت اصلی و قانونی نام‌های دامنه نامشخص است. برخی از نویسندگان، نام‌های دامنه را به جهت وجود ارزش اقتصادی در زمره حقوق مالکیت می‌دانند. طیف دیگری بر این باورند که نام‌های دامنه در زمره حقوق قراردادی هستند، چرا که نام دامنه در نتیجه یک قرارداد ثبت‌نام بین ثبت‌نام‌کننده و گیرنده نام دامنه تشکیل می‌شود.^۱ به همین جهت این بخش به بررسی هر یک از نظرات ارائه شده اختصاص یافته است.

۱-۳- نام دامنه مصدقی از قرارداد خدماتی

سیستم ثبت‌نام‌های دامنه، مجوز ثبت مجدد نام دامنه بر همان دامنه را نمی‌دهد زیرا این حقی است که به موجب قرارداد به ثبت‌کننده نخست تعلق دارد. به نظر برخی از حقوق‌دانان نام دامنه نوعی از دارایی‌های نامشهود هستند که مالکیت شخصی در آن معنا ندارد مگر آنکه به صورت علامت تجاری ثبت شود^۲ در مقابل نظریه مال بودن نام دامنه نیز مطرح شده است. لکن برخی معتقدند که این نظر درست نیست، چرا که حقوق مربوط به نام‌های دامنه ناشی از قرارداد است و به نظر می‌آید که این حق حقی موقت است. ایشان مثالی را ذکر می‌کنند که فعالیت بانک‌ها را تداعی می‌کنند، حساب‌های بانکی که در بانک‌ها باز می‌شوند در زمره اموال بانک‌ها به شمار نمی‌آیند. حساب بانکی تنها از آن سپرده‌گذار است که بانک‌ها صرفاً حفاظت و نگاه‌داشتن سپرده‌های مشتریان را بر عهده دارند.^۳

این مقایسه بانام‌های دامنه نیز قابل‌تصور است. نام‌های دامنه در صورت ثبت، دارای ارزش اقتصادی و نوعی ارائه خدمات توسط سرویس‌دهنده محسوب می‌شوند. افزون بر این موارد، ایشان بر این باورند که بر اساس قرارداد، نام دامنه موردنظر ثبت می‌شود و فرد ثبت‌کننده حق استفاده از آن را دارد و برای تمدید زمان استفاده از نام دامنه نامبرده می‌بایست هزینه‌ای را تحت عنوان هزینه تمدید پرداخت کند. به دیگر سخن، استفاده از حق نامبرده، مستلزم وجود قرارداد خدماتی است.^۴ چنانچه پرداخت صورت‌نگیر دسترسی نام دامنه برای افراد دیگر امکان‌پذیر و از دسترس ثبت‌کننده خارج خواهد شد.

طرفداران دیدگاه طرح شده به همین دلیل می‌گویند نام‌های دامنه جزو اموال نیستند و قابلیت فروش ندارند. لکن در عمل فروش غیرقانونی نام‌های دامنه صورت می‌گیرد. در نظام حقوقی کانادا برای اینکه بعداً این تعارض به وجود نیاید که نام دامنه جزو حقوق اموال است یا قرارداد خدمات، نام‌های دامنه بالای کد کشوری در فرم ثبت‌نام نام دامنه، بندی تحت این عنوان که صاحب نام دامنه با ثبت‌نام دامنه حق

۱. Bakhtiarvand. M, Legal Nature And Protection Of Domain Names Whit Emphasis On Iranian Law. Journal Of Intellectual Property Rights, 2016, P. 166.

۲. صادقی، محسن، بررسی نام‌های دامنه از منظر حقوق مالکیت فکری با نگاهی به حقوق ایران، فصلنامه فقه و حقوق، سال چهارم، ش ۱، ۱۳۸۶.

۳. Caruana, Claudio, The Legal Nature Of Domain Names, University Of Malta, 2013, p. 4.

۴. Weiswasser, Gayle, Domain Names, The Internet, And Trademarks: Infringement In Cyberspace, Santa Clara High Technology Law Journal, Volume 20, Issue 1, 2004, p179.

مالکیت آن را به دست نمی‌آورد بلکه صرفاً حق استفاده و خدمات از آن قابل دریافت است، آمده است؛ بنابراین با قید بند نامبرده، نام دامنه از دسته اموال خارج می‌شود. البته در انگلستان خرید و فروش نام‌های دامنه انجام می‌شود و حتی بعید به نظر نمی‌رسد که فردی نتواند بدهی خود را به دیگری بدهد نام دامنه خود را به او در ازای طلب صلح کند. یا حتی نام دامنه خود را به دیگری طی قرارداد اجاره برای مدتی معین بسپارد.^۱

لکن با عنایت به مطالب بیان شده به نظر می‌رسد بهتر است که نام‌های دامنه به عنوان حقوق ناشی از مالکیت هم شناخته شوند. به علت اینکه صاحبان آن بتوانند از آن‌ها در معاملات تجاری خود بهره‌برداری کنند؛ مانند اینکه برای گرفتن تأمین مالی از آن‌ها استفاده کنند. همین‌طور در این صورت وجود حق مالکیت برای دارنده آن برای جلوگیری از ادعاهای بی‌اساس مناسب است. به عبارت دیگر برای توسعه و گسترش فضای سایبری و تجارت الکترونیک نیاز است که نام‌های دامنه به عنوان حقوق ناشی از مالکیت شناخته شوند. از مزایای این طبقه‌بندی این است که در صورت ورشکستگی نام دامنه متعلق به تاجر ورشکسته در لیست دارایی‌های او محسوب شده و در مقام تصفیه آن به فروش می‌رسد تا طلب طلبکاران را بدهد.

۲-۳- نام دامنه به عنوان مصدافی از حقوق اموال با تأکید بر نظرات استاد جعفری لنگرودی

در حقوق اسلامی مال به آن چیزی اطلاق می‌شود که از ارزش اقتصادی برخوردار باشد و در تعاملات اشخاص مورد دادوستد قرار بگیرد.^۲ افزون بر آن برخی از نویسندگان حقوقی همچون استاد جعفری لنگرودی مشروعیت و نفع عقلایی را نیز به تعریف مال اضافه کرده‌اند.^۳ در همین معنا اموال به دو دسته مادی و غیرمادی^۴ تقسیم می‌شوند.^۵ اموال مادی اموالی هستند که توسط حواس پنج‌گانه قابل درک هستند. این اموال مصداق‌های متعددی دارند که با تحولات اجتماعی و عرفی و رشد اقتصادی و علمی تغییر می‌کنند و بر کثرت آن افزوده می‌شود.^۶ مثلاً در گذشته اعضای بدن انسان همانند خون و کلیه و... که خواص کاربردی آن مشخص نبود مالیت نداشتند و پیشرفت‌های علمی موجب شد که برای بیماری‌های مختلف دارای ارزش مالی شوند^۷ و قابلیت دادوستد و مبادله بیابند و امروزه آن‌ها در زمره اموال محسوب می‌شوند.

۱. صادقی نشاط، امیر، حق سرقفلی در فروشگاه‌های مجازی، فصلنامه مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۵، ش ۱، ۱۳۹۳، ص ۱۹۸.

۲. امامی، سیدحسن، حقوق مدنی، ج ۲، چاپ ۲۴، قم، اسلامی، ۱۳۹۱، ص ۱۹.

۳. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، مدنی: حقوق اموال، چاپ ۶، تهران، گنج دانش، ۱۳۸۸، ص ۳۴.

۴. Incorporeal Property

۵. کاتوزیان، ناصر، دوره مقدماتی حقوق مدنی: اموال و مالکیت، چاپ ۱۷، تهران، میزان، ۱۳۸۶، ص ۲۳.

۶. امامی، اسدالله، حقوق مالکیت معنوی، ج اول، چاپ ۱، تهران، میزان، ۱۳۸۶، ص ۳۶ و جعفری لنگرودی، پیشین، ص ۵۰.

۷. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، پیشین، ص ۵۰.

حقوق معنوی حقوقی است که صاحب آن اختیار انتفاع انحصاری از فعالیت و فکر انسانی را دارد^۱ در واقع دارای ارزش اقتصادی است اما موضوع آن عین معین یا شیء قابل لمس نیست^۲ و با حواس پنج‌گانه قابل درک نیست^۳. از لحاظ فقهی نیز وجدان و ضرورت و سیره عقلا حکم بر تسلط هر شخص بر کار و نفس و ما فی الذمه اش می‌کند. شارع مقدس نیز این سیطره را تأیید و امضا کرده است، لذا کار انسان نیز مال محسوب می‌شود.^۴

از نظر استاد جعفری لنگرودی امروزه با توجه به تحولات ثروت و مال ممکن است آنچه که سابقاً مال محسوب می‌شده امروزه مال نباشد یا برعکس آنچه که امروزه مال محسوب می‌شود در گذشته ممکن است اصلاً وجود نداشت اما امروزه جامعه آن‌ها را مال می‌داند و قانون نیز بر آن صحه می‌گذارد.^۵

درخور توجه است که در دهه ۱۹۹۰ میلادی فضای سایبر مفهومی رو به رشد بود که مردم را به صورتی بی‌سابقه به منابع و پایگاه‌های اطلاعاتی، متصل کرده و جهان را با حجم وسیعی از تبادلات داده‌ها روبه‌رو ساخت.^۶ در سال ۲۰۰۵ پرونده رنر^۷ مطرح شد. در این پرونده اختلاف و موضوع دادخواست نام دامنه‌ای بود که به شرکت رنر تعلق داشت. در ابتدا قاضی مالیت نام دامنه را بررسی کرد و به این نتیجه رسید که نام دامنه از اوصاف مال برخوردار است.^۸ اکنون عصر فناوری‌های نوظهور مجازی است و در فضای مجازی نیز تجسم خارجی و عینیت ملموس وجود ندارد. لذا همه چیز غیرمادی است. در همین راستا نویسندگان حقوقی صنف جدیدی از اموال را تحت عنوان اموال مجازی طرح کردند. اموال مجازی اموالی هستند که به صورت ناملموس هستند و بنیان آن بر پایه فعالیت در فضای مجازی است.^۹

اموال مجازی صرفاً مختص فضای مجازی است. نظیر نام‌های دامنه اینترنتی و ارزش‌های مجازی. این اموال به جهت فلسفه ایجاد و متناسب با فضای سایبر و اینترنت به اموال مجازی یا دیجیتالی معروف شدند. نظر به تفاوت فضا و مکان ایجاد این اموال از سایر گونه‌های دیگر مال، به نظر می‌رسد که نامبرده در

۱. کاتوزیان، ناصر، پیشین، ص ۲۳.

۲. صفائی، سیدحسین، حقوق مدنی (اشخاص و اموال)، چاپ ۳، تهران، میزان، ۱۳۸۳، ص ۲۲۷ و جعفری لنگرودی، محمدجعفر، مجموعه محشی قانون مدنی، چاپ ۴، تهران، گنج دانش، ۱۳۹۱، ص ۵۳۰.

۳. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، مبسوط در ترمینولوژی حقوق، ج ۴، چاپ ۱، تهران، گنج دانش، ۱۳۷۸، ص ۳۰۰.

۴. خویی، سیدابوالقاسم، مصباح الفقاهه فی المعاملات، ج ۳، چاپ ۱، بیروت، دارالهادی، ۱۴۱۲، ص ۳۰۲.

۵. عمیدزنجانی، عباس علی، موجبات ضمان، چاپ ۱، تهران، میزان، ۱۳۸۲، ص ۲۲۷ و جعفری لنگرودی، محمدجعفر، مجموعه محشی قانون مدنی، پیشین، ص ۵۳۱.

۶. De Beer, Jeremy, Doyie, Tarcey, Dealing With Digital Property In Civil Litigation, University Of Ottawa, 2016, P164.

۷. Tucows. Com Co. V Logas Renner Sa, 2006 Onca 548.

۸. ارزانیان، نسترن، بررسی تطبیقی نهاد بیلمنت در نظام کام‌لا با تأکید بر احکام تصرف در اموال مجازی، فصلنامه حقوق و فناوری اطلاعات، کانون سردفتران و دفتریاران، دوره ۱، ش ۱، ۱۳۹۸، ص ۹.

۹. همان، ص ۸.

قالب اموال معنوی قابل طرح نیست^۱. مضاف بر آن سازمان جهانی مالکیت فکری نام دامنه‌های اینترنتی را در زمره اموال مالکیت معنوی یا فکری لحاظ نکرده است و در حفظ و صیانت از آن قانونی منتشر نکرده است. در کنار این موارد حقوق معنوی از حمایت قوانین و جامعه حقوق دانان برخوردار است. لکن چنین حمایتی از اموال مجازی نظیر نام دامنه اینترنتی به چشم نمی‌خورد. پر واضح است که اموال مجازی از ویژگی موقتی بودن همچون حقوق مالکیت معنوی برخوردار نیستند. همانند حمایت ۳۰ ساله یا ۷۰ ساله در صورت ثبت آن که بعداً به آن پرداخته خواهد شد.

با عنایت به مطالب بیان شده، اشخاصی که بر این باورند که نام‌های دامنه، متعلق به حقوق اموال است، دلایل خود را بدین شرح بیان کرده‌اند: اولاً در جهان هیچ شخص دیگری نمی‌تواند همان نام دامنه را مجدداً به ثبت برساند. ثانیاً این حق انحصاری استفاده از نام دامنه متعلق به ثبت کننده است. ثالثاً تنها ثبت کننده نام دامنه است که می‌تواند نام دامنه خود را به فروش برساند یا آن را بدون استفاده قرار دهد. با توجه به مطالب پیشین، مالکیت در حقوق مدنی بدین صورت معنا شده است: حق استعمال و بهره‌برداری و انتقال چیزی به هر صورت، مگر در مواردی که استثنا شده باشد.^۲ ویژگی مالکیت، مطلق بودن (ماده ۳۰ قانون مدنی) و انحصاری بودن (ماده ۳۱ قانون مدنی) است. منظور از مطلق بودن حق مالکیت این است که مالک اختیار دارد تا هرگونه تصرف و بهره‌برداری از مال خود بکند.^۳

از نظر استاد جعفری لنگرودی این اصل به‌عنوان یک قاعده در حقوق اسلام تحت عنوان قاعده - «تسلیط» مطرح است که بیان می‌دارد: «الناس مسلطون علی اموالهم»؛ لکن نکته حائز اهمیت این است که این قاعده تا زمانی پابرجاست که به حق دیگری ضرر نرساند؛ بنابراین در تعارض بین این قاعده و قاعده لاضرر، قاعده اخیر حکم فرماست.^۴ در مواد متعدد قانون مدنی نیز این تعارض و حل مسئله آن به تأسی از فقه امامیه بیان شده است؛ از جمله ماده ۳۰ قانون مدنی و همچنین ماده ۱۳۲ قانون مدنی.

ویژگی دوم مالکیت انحصاری بودن آن است. این اثر نتیجه اطلاق مالکیت است که بیان می‌دارد تنها مالک و مأذون از جانب او حق انتفاع و تصرف از مال را دارند. برخی معتقدند که در کنار اوصاف بیان شده، دائمی بودن نیز از اوصاف مال است^۵ که حقوق دانانی چون استاد جعفری لنگرودی براین باور نیستند.^۶ چراکه حقوق معنوی و مالکیت فکری اصولاً موقت بوده و محدود به بازه زمانی معینی است.^۷ با تدقیق در مطالب مطروحه، نام دامنه اینترنتی از ویژگی اموال برخوردار و در دسته اموال جای می‌گیرد.

۱. برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به: همان .

۲. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، تأثیر اراده در حقوق مدنی، چاپ ۳، تهران، گنج دانش، ۱۳۹۲، ص ۱۰۲.

۳. صفایی، سیدحسین، پیشین، ص ۱۶۹.

۴. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، پیشین، ص ۱۰۰.

۵. بیات، فرهاد، شیرین بیات، حقوق مدنی: شرح جامع، چاپ ۱۲، تهران، ارشد، ۱۳۹۶، ص ۴۴.

۶. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، پیشین، ص ۱۱.

۷. برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به: ماده ۱ قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای ۱۳۷۹.

با عنایت به اوصاف ملکیت همچون مطلق بودن و انحصاری بودن، نیز قابل تصور است. لذا نام دامنه‌ها اساساً مال و قابل تملک هستند. لازم به ذکر است که ویژگی دائمی بودن که مطابق با قوانین در حمایت از آثار معنوی وجود ندارد، در اموال مجازی چون نام دامنه اینترنتی قابل تصور است. چراکه بازه زمانی و محدودیت برای موقتی بودن مالکیت آثار فکری به وسیله قانون‌گذار به رسمیت شناخته شده است و چنین حکمی در رابطه با اموال مجازی به رسمیت شناخته نشده است. لکن نویسنده در کنار اوصاف مالیت و مالکیت برای نام دامنه‌ها اساساً قرارداد خدماتی بودن آنان را نیز رد نمی‌کند و جمع آن دو را محال ندانسته است.

از نظر استاد جعفری لنگرودی مطابق با ماده ۱۱ قانون مدنی اموال بر دو قسم منقول و غیرمنقول تقسیم شده است. در ضمن تقسیم‌بندی ارائه شده حصری است و اموال تنها در این دو دسته جای می‌گیرند و به عبارت دیگر، دسته سوم از اموال قابل تصور نیست.^۱ با عنایت به موضوع آثار مالکیت فکری و اصل منقول بودن اموال، مالکیت فکری یا حقوق معنوی در سیطره اموال منقول محسوب می‌شوند. لذا اموال مجازی نیز به جهت نزدیکی در محتوا و قالب ایجاد می‌شود به اموال نامبرده، به نظر می‌رسد که در ساحت اموال منقول و تحت قلمرو ماده ۱۹ قانون مدنی به شمار می‌آید.

۴- ثبت نام دامنه‌های اینترنتی به عنوان مصداقی از دارایی اشخاص

با توجه به مطالب پیشین، ماهیت خاص نام دامنه مسیر را در راستای بررسی ضرورت ثبت یا عدم ثبت آن هموار می‌سازد که در ادامه به دنبال بررسی آن می‌باشیم.

۴-۱- بررسی اجمالی ثبت اموال در حقوق ایران و فرانسه

نام دامنه اینترنتی از مصادیق اموال منقول است و مطابق با قوانین ثبتی و مدنی ایران، نقل و انتقالات اموال منقول نیاز به ثبت و تشریفات مشخص ندارد. لکن اموال غیرمنقول مطابق با ماده ۴۶ تا ۴۸ قانون ثبت، می‌بایست با توجه به تشریفات ثبتی به درستی در دفاتر اسناد رسمی ثبت شوند.^۲ در حقوق مدنی فرانسه نیز مشابه این دیدگاه به چشم می‌خورد. درخور توجه است که در نظام حقوقی فرانسه، معامله اموال غیرمنقول نظیر ملک هنگامی نسبت به افراد ثالث، منظور افرادی غیر از طرفین، معتبر مفروض می‌شود که عملیات ثبت آن در دفاتر اسناد این کشور به اتمام رسید و ثبت شده باشند. فلذا در غیر این صورت نسبت به شخص ثالث قابلیت استناد ندارند. اگرچه قرارداد مذکور بین طرفین معامله دارای اعتبار است. لکن تا پروسه ثبت به اتمام نرسد، اعتباری نسبت به دیگران ندارد و حاکمیت فرانسه برای بیع انجام شده و به رسمیت شناختن مالک جدید تعهدی ندارد.

بر همین اساس مقررات مالیاتی در سال ۱۹۶۳ در فرانسه تصویب شد. مبنی بر اینکه برای ستاندن مالیات هرگونه وعده یک‌طرفه بیع مال غیرمنقول، حق مربوط به این نوع از اموال، حق کسب و پیشه، حق

۱. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، پیشین، ص ۱۲.

۲. همان، ص ۱۵.

استیجاری و سهام بعضی از شرکت‌های مربوط به این اموال در صورتی معتبرند که در یک سند رسمی یا عادی که ظرف مدت ۱۰ روز پس از تدوین آن، در دفاتر اسناد رسمی فرانسه ثبت شود، در غیر این صورت باطل اعلام خواهد شد.^۱

۲-۴- رویکرد کشور فرانسه نسبت به ثبت نام دامنه‌های اینترنتی

با آن که از جهت عدم ثبت اموال غیرمنقول دو کشور جمهوری اسلامی ایران و فرانسه عملکرد تقنینی مشابهی دارند؛ اما کشور فرانسه در راستای به کارگیری تصمیمات حقوقی به هنگام، راجع به نام دامنه‌های اینترنتی نهادی تخصصی به نام مرکز اطلاعات شبکه^۲ (N. I. C) را تأسیس کرده است. نهاد مزبور مسئولیت ثبت و نظارت بر نام دامنه‌های اینترنتی را دارد. بر اساس دستورالعمل این مرکز حقوق دارندگان نام دامنه‌های اینترنتی تنها زمانی توسط دادگاه‌ها به رسمیت شناخته می‌شود که آن نام دامنه در این مرکز به ثبت برسد. جهت ثبت نام دامنه نیز باید تقاضانامه‌ای حاوی اطلاعات هویتی کامل شود. در ضمن جهت کاهش موارد نقض حقوقی علامت‌های تجاری تدبیر جالبی نیز اندیشیده شده است و یعنی این امر باید ثابت شود که ثبت‌کننده نام دامنه، مالک بقیه حقوق مربوط به این نام نیز هست.^۳ مطابق دستورالعمل مرکز اطلاعات شبکه در کشور فرانسه شخصی که زودتر نام دامنه مربوط به خود را ثبت کند، در استفاده از آن نام دامنه نسبت به سایرین تقدم دارد؛ بنابراین درخواست‌های بعدی برای ثبت همین نام دامنه مردود اعلام خواهد شد. نکته دیگر این که اگر افرادی غیر از ثبت‌کنندگان نام دامنه مبادرت به تنظیم قرارداد غیرمجاز از نام دامنه مذکور کنند، این قرارداد در برابر ثبت‌کننده قابلیت استناد ندارد.^۴

۳-۴- رویکرد جمهوری اسلامی ایران نسبت به ثبت نام دامنه‌های اینترنتی

همان‌طور که گذشت در نظام‌های حقوقی مختلف همانند ایران نقل و انتقالات اموال غیرمنقول باید به ثبت برسند. در ضمن به موجب قانون برخی از اموال منقول نیز نظیر اموال غیرمنقول می‌بایست به ثبت برسند. به‌طورمثال طبق ماده ۴۲ قانون دریایی، کشتی جزء اموال منقول محسوب می‌شود ولیکن شرایط عملیات حقوقی واقع بر آن با شرایط اموال منقول اندکی متفاوت است و تا حدی به شرایط اموال غیرمنقول، نزدیک می‌شود. به‌طورمثال در ماده ۱۷ همین قانون از آثار عدم ثبت کشتی، دریافت گواهینامه‌های ظرفیت کشتی و فنی کشتی و ثبت موقت آن، ثبت معاملات مربوط به رهن کشتی و انتقال مالکیت آن سخن به میان آمده است که خود، از جمله مباحثی است که مفاد آن‌ها به اموال غیرمنقول نزدیک‌تر است و ظاهراً تخصیص اکثر زده است. گفتنی است که فصل اول قانون دریایی ایران، مربوط به

۱. Mazeaud, P, French Law: A Comparative Approach, French press, ۱۹۷۷, p۷۶

۲. Network Information Centre

۳. Philippe, Sweet & Maxwell, France, In: Dennis Campbell, Law Of International On-Line Business, London, 1998, p341.

۴. ibid

تابعیت و ثبت کشتی در حقوق ایران است.

افزون بر آن، ماده ۱۹ قانون مدنی نیز فلسفه‌ای مشابه با ماده ۴۲ قانون دریایی دارد. به این جهت که ابزارآلات و بذر برای زمین کشاورزی از جهت توقیف و صلاحیت محاکم در حکم غیرمنقول محسوب شده‌اند. لذا قانون‌گذار ایران بنا بر ضرورت، این اموال را در حکم غیرمنقول دانسته است. با عنایت به مطالب بیان شده به نظر می‌رسد پذیرش پیشنهاد ثبت نام دامنه اینترنتی نیز بیگانه با مقررات و قوانین کشور نباشد ضمن این که حتی ثبت آن را با توجه به ویژگی‌های خاص این نوع از اموال می‌توان ضروری دانست. با این توضیح که نام دامنه اینترنتی به جهت ماهیتی خاص، منبع درآمدی مهم محسوب می‌شود و مکانی برای درگاه‌های پرداخت اینترنتی، فروشگاه‌های اینترنتی و خدماتی به شمار می‌آید. جهت جلوگیری از ایجاد نام دو دامنه عیناً همانند یا با مشابهت بسیار ثبت و اداره آن‌ها در نهادی واحد حائز اهمیت است.

ناگفته نماند که قانون تجارت الکترونیک تنها قانونی است که از نام دامنه‌های اینترنتی نام برده است. آن هم در راستای حمایت از علائم تجاری؛ که ایجاد نام دامنه ناقض حقوق علائم تجاری را مستحق مجازات می‌داند. مجازات آن نیز در ماده ۷۶ همین قانون جزای نقدی در نظر گرفته شده است. در حالی که ممکن است شخصی بخواهد علامت تجاری مدنظر خودش را ثبت کند که این امر ممکن است ملازمه داشته باشد با نقض حقوق نام دامنه اینترنتی چرا که پیش از ثبت آن علامت تجاری، ایجاد شده است و از این منظر هیچ گونه پشتوانه قانونی از نام دامنه‌های اینترنتی صورت نگرفته که سکوت مقنن می‌تواند به نادیده گرفتن حقوق دارندگان نام دامنه‌های اینترنتی بینجامد.

مضاف بر این موارد، در نام دامنه‌های اینترنتی امکان سپردن و تصرف توسط شخصی غیر از دارنده وجود دارد. به‌طور مثال بسیاری از نویسندگان حقوقی قرارداد اجاره نام دامنه اینترنتی را برای مدتی صحیح می‌دانند.^۱ در این شرایط کلید، رمز و اطلاعات نام دامنه برای مدتی به شخصی غیر از دارنده سپرده و تحویل می‌شود. لذا عنصر تصرف مفروض است. لکن مسئله‌ای که حائز اهمیت است به نظر می‌رسد در تجاوز به حقوق و دارایی‌های اشخاص نظیر غصب اثبات تصرف و جمع‌آوری ادله و به اثبات رسانیدن آن امری دشوار و بعضاً غیرممکن باشد. در همین راستا اگر نام دامنه‌ای جعلی تعبیه شده و هکری ماهر پشت سیستم خود تنها با جابه جایی صفحات جعلی مجازی اقدام به خالی کردن حساب کاربران نماید، تکلیف چه خواهد بود؟ لذا ضرورت ایجاد می‌کند که نام دامنه‌های اینترنتی نیز همانند اموال غیرمنقول به ثبت برسند.

نتیجه‌گیری:

به نظر نویسندگان، ثبت نام دامنه به عنوان شیوه‌ای نوین یکی از مهم‌ترین اقدامات در زمینه به رسمیت شناختن و قانون‌گذاری در راستای ترویج و غیرریسکی کردن فناوری‌های نوین خواهد بود. شایان توجه است که ایرنیک به عنوان مرجع ثبت نام دامنه‌ها بر دامنه کشوری می‌باشد و از سایت whois نیز می‌توان نام دامنه‌های به ثبت رسیده را مشاهده و اطلاعات مدیر آن را جست‌وجو کرد. لکن به نظر می‌رسد که مرجعی مطمئن برای ثبت نام دامنه‌های عمومی وجود ندارد و نیاز است تا تمامی نام دامنه‌های اینترنتی اعم از کشوری و عمومی در دفاتر اسناد رسمی ثبت یا مرجع یا سازمانی در راستای حفظ و صیانت از اموال مجازی چون نام دامنه‌های اینترنتی تأسیس شود یا این فعالیت را بر عهده بگیرد. در رابطه با توقیف نام دامنه در راستای اجرای ماده ۲۱۸ مکرر قانون مدنی، به نظر می‌رسد توقیف آن متفاوت با اموال دیگر باشد. به‌عنوان مثال می‌توان با به ثبت رسانیدن آن در دفاتر از بروز قانون شکنی و نقل و انتقالات آن جلوگیری کرد. چرا که مال مذکور از ویژگی عینیت و ملموس بودن برخوردار نیست. لذا بهترین روش در راستای حفاظت از حقوق دیگران به ثبت رسانیدن آن است. لذا در این میان نقش دفاتر اسناد رسمی الکترونیکی در کنترل و بررسی این مهم نیز غیرقابل‌انکار است.

منابع و مأخذ:

۱. ارزانیان، نسترن (۱۳۹۸)، بررسی تطبیقی نهاد بیلمنت در نظام کامن‌لا با تأکید بر احکام تصرف در اموال مجازی، فصلنامه حقوق و فناوری اطلاعات، کانون سردفتران و دفتریاران، دوره ۱، شماره ۱.
۲. امامی، اسدالله (۱۳۸۶)، حقوق مالکیت معنوی، تهران، جلد اول، چاپ اول، تهران، میزان.
۳. امامی، سیدحسن (۱۳۹۱)، حقوق مدنی، جلد دوم، چاپ بیست و چهارم، قم، اسلامیة.
۴. بیات، فرهاد، بیات، شیرین (۱۳۹۶)، حقوق مدنی: شرح جامع، چاپ دوازدهم، تهران، ارشد.
۵. پورخصالیان، عباس (۱۳۹۰)، وضعیت حقوقی نام دامنه‌های اینترنتی در ایران و جهان، گزارش دفتر مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۱۰۸۷.
۶. جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۷۸)، مبسوط در ترمینولوژی حقوق، جلد چهارم، چاپ اول، تهران، گنج دانش.
۷. جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۸۸)، مدنی: حقوق اموال، چاپ ششم، تهران، گنج دانش.
۸. جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۹۱)، مجموعه محشی قانون مدنی، چاپ چهارم، تهران، گنج دانش.
۹. جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۹۲)، تأثیر اراده در حقوق مدنی، چاپ سوم، تهران، گنج دانش.
۱۰. حبیبزاده، طاهر (۱۳۹۰)، حقوق فناوری اطلاعات: مقدمه‌ای بر حقوق تجارت الکترونیک (مطالعه تطبیقی)، جلد اول، چاپ اول، تهران، مجلس شورای اسلامی.
۱۱. حبیبزاده، طاهر (۱۳۹۸)، مدیریت جامع نام‌های دامنه اینترنتی، قابل دسترس در www.drhabibzadeh.com آخرین بازدید: ۱۵ فروردین.
۱۲. خویی، سیدابوالقاسم (۱۴۱۲ هـ-ق)، مصباح الفقاهه فی المعاملات، جلد سوم، چاپ اول، بیروت، دارالهادی.
۱۳. ساورایی، پرویز، پورمسجدیان، فاطمه (۱۲۹۳)، تبیین ماهیت حقوقی و اختلافات نام دامنه‌های اینترنتی، دانشنامه حقوق و سیاست، شماره ۲۲.
۱۴. شهشهانی، سیاوش (۱۳۸۴)، مسائل حقوقی نام‌های دامنه، مجموعه مقالات همایش بررسی جنبه‌های حقوقی فناوری اطلاعات.
۱۵. صادقی نشاط، امیر (۱۳۹۳)، «حق سرقتی در فروشگاه‌های مجازی»، فصلنامه مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۵، شماره ۱.
۱۶. صادقی، حسین (۱۳۸۶)، «نام‌های دامنه و مسئولیت مدنی ناشی از نقض علامت تجاری»، فصلنامه دیدگاه‌های حقوقی دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری تهران، شماره چهل و یکم.
۱۷. صادقی، محسن (۱۳۸۶)، «بررسی نام‌های دامنه از منظر حقوق مالکیت فکری با نگاهی به حقوق ایران»، فصلنامه فقه و حقوق، سال چهارم، شماره ۱.
۱۸. صفائی، سیدحسین (۱۳۸۳)، حقوق مدنی (اشخاص و اموال)، چاپ سوم، تهران، میزان.
۱۹. صفایی، سیدحسین (۱۳۹۶)، دوره مقدماتی حقوق مدنی: اشخاص و اموال، چاپ بیست و دوم، تهران، میزان.

۲۰. عمیدزنجانی، عباس علی (۱۳۸۲)، موجبات ضمان، چاپ اول، تهران، میزان.
۲۱. کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۶)، دوره مقدماتی حقوق مدنی: اموال و مالکیت، چاپ هفدهم، تهران، میزان.
۲۲. Al Ramahi M. S, (۲۰۰۶) , Internet Domain Name & Trademark Law: Does The Current Legal Scheme Provide An Adequate Protection To Domain Names Under The Us & The Uk Jurisdictions, Pp ۲۶-۱.
23. Bakhtiarvand. M, (۲۰۱۶) , Legal Nature And Protection Of Domain Names With Emphasis On Iranian Law, Journal Of Intellectual Property Rights, Pp ۱۷۴-۱۶۶.
24. Caruana, Claudio, (۲۰۱۳) , The Legal Nature Of Domain Names, University Of Malta.
۲۵. Coen, Philippe,) ۱۹۸۸) , France, In: Dennis Campbell, Law Of International On-Line Business, London, Sweet & Maxwell.
26. De Beer, Jeremy, Doyie, Tarcey, (۲۰۱۶) , Dealing With Digital Property In Civil Litigation, University Of Ottawa, Pp ۱۹۳-۱۶۴.
27. Dunn, Adam, (۲۰۱۴) , The Relationship Between Domain Names And Trademark Law, Central Europeun University, Pp ۶۰-۱.
۲۸. Mazeaud, P, (۱۹۷۷) (,French Law: A Comparative Approach, French press.
29. Murphy, Tim, Roberts, Simon, Flessa, Tatiana, (۲۰۱۶) , Understanding Property Law, London, Sweet & Maxwell.
۳۰. Nelmark. D, (۲۰۰۴) , Virtual Property: The Challenges Of Regulating Intangible, Exclusionary Property Interests Such As Domain Names, Northwestern Journal Of Technology And Intellectual Property, Volume ۳, Article ۱, Pp ۴۰۸-۴۰۵
31. Travis, Hannibal, (۲۰۰۶) , Of Blogs, Ebooks, And Broadband: Access To Digital Media As A First Amendment Right.
32. Weiswasser, Gayle, (۲۰۰۴) , Domain Names, The Internet, And Trademarks: Infringement In Cyberspace, Santa Clara High Technology Law Journal, Volume ۲۰, Issue ۱.